

— leva Cielava

Zālamana spriedums

Augstākās tiesas lēmums par padomju laika filmām atver durvis jaunām tiesvedībām. **Kam tad īsti pieder vecās filmas?**

PADOMJU laikos Rīgas kinostudijas filmām bija laba slava, un pieprasījums nav rimies joprojām. Piemēram, *Teātris* un *Ilgais ceļš kāpās* Krievijas televīzijā parādās diezgan bieži, stāsta a/s *Rīgas Kinostudijas* pārstāvis jurists Armands Liberts. Kinostudija gādā par veco filmu izplatīšanu ārpus Latvijas, iekasējot par to izrādīšanas maksu. Tas nepatīk valstij un filmu autoriem, kas deviņus gadus risināja konfliktu tiesā. Tagad lieta noslēgusies ar Augstākās tiesas spriedumu, taču tas īsti nepieliek punktu *Rīgas Kinostudijas* rosi-bai filmu izplatīšanā – lai gan šāda rīcība atzīta par nelikumīgu, par pārkāpumiem kinostudija tomēr nav sodīta un negrasās to pārtraukt.

SPRĪDĪTIS, DĀŅI UN NAUDA

Rīgas kinostudijā padomju laikā uzņemts ap 2000 filmu, taču deviņus gadus ilgā tiesāšanās bija par 973 – tām, kuras iekļautas PSRS Kino savienības izdotajos filmu katalogos. Starp tām ir 180 spēlfilmu, 53 animācijas filmas. Pārējās ir pasūtījuma, dokumentālās un populārzinātniskās filmas.

Kad Latvija atguva neatkarību, tā pārņēma Rīgas kinostudiju savā īpašumā, taču vēlāk daļēji privatizēja, paturot tikai 24% akciju. Kāds liktenis būs padomju laikos uzņemtajām filmām, toreizējais likumdevējs – Augstākā Padome – skaidri nepateica. Bija nodoms tās nodot valstij, tomēr šāds lēmums netika pieņemts, un šefibu par tām paturēja Rīgas kinostudija.

Tiesāšanās starp valsti un uzņēmumu aizsāka 2007. gadā oktobrī a/s *Rīgas Kinostudija* noslēgtais līgums ar Dāniju reģistrētu kompāniju *Voxell Aps*, kas uz trim

«Kāpēc cilvēki domā, ka viņiem pienākas kaut kas vēl? Piemēram, Lapiņš par *Mirāžas* scenāriju saņēma 6 vai 8 tūkstošus rubļu»

gadiem apņēmas izplatīt padomju laikos uzņemtās filmas NVS valstīs. Publiskajā telpā sākās panika. «*Sprīdītis* pārdots dāņiem!» atceras Kristīne Matīsa no Nacionālā kino centra. Galu galā dāņu firma piešmauca latviešus un līgums neistenojās, taču Kultūras ministrija iesūdzēja *Rīgas Kinostudiju* tiesā.

Ministrija prasīja atzīt valsts autortiesības uz strīdīgajām filmām, aizliegt kinostudijai tās izplatīt un atzīt, ka noslēgtais līgums ar *Voxell Aps* aizskar valsts autortiesības. Prasīja arī 42 000 eiro kompensāciju atbilstoši plānotajai uzņēmuma peļņai no līguma ar *Voxell Aps*.

2011. gada februārī ministrijas prasībai pievienojās arī Latvijas Kinematogrāfistu savienība (LKS). 125 organizācijas biedru interesēs prasību tiesā parakstīja 44 mākslinieki. «Sekojām tiesas gaitai un sapratām, ka mūs tur visi met pār bortu,» atceras savienības

priekšsēdētāja Ieva Romanova. Autori prasīja atzīt viņu personiskās un mantiskās tiesības radītajiem darbiem un tāpat piedzīt no a/s *Rīgas Kinostudija* kompensāciju – arī 42 000 eiro.

Ģadu vēlāk Vidzemes priekšpilsētas tiesa valsts un autoru prasību apmierināja, tikai nepiedzina kompensāciju. Kinostudija spriedumu pārsūdzēja, jo paliek pie sava – filmu taisīšanu padomju laikos apmaksāja uzņēmums, autoriem par to tika dāsni samaksāts atbilstoši tolaiku līgumiem. «Kāpēc cilvēki domā, ka viņiem pienākas kaut kas vēl? Piemēram, Lapiņš par *Mirāžas* scenāriju saņēma 6 vai 8 tūkstošus rubļu. Tajā laikā inženiera alga bija 150 rubļu,» pamato Liberts.

Kinostudija 2014. gada aprīlī Rīgas apgabaltiesā vinnēja – apelācijas instancē ministrijas un autoru prasība tika noraidīta. Tiesas ieskatā autortiesības tomēr pienācās a/s *Rīgas Kinostudijai*, jo Augstākā Padome savulaik bija nolēmusi, ka saistību tiesiskajās attiecībās, kas radušās pirms 1993. gada 15. maija, jāvadās no tolaik spēkā esošajiem likumiem. LPSR Civilt kodeksā autortiesības uz filmu pieder uzņēmumam, kas to veidojis, – tāpat mantinieci a/s *Rīgas Kinostudija*.

Valsts šo spriedumu pārsūdzēja, un janvāra beigās savu verdiktu sniedza Augstākā tiesa, atstājot spēkā apgabaltiesas lēmumu. Tomēr priecīgas par to ir visas puses. Kur slēpjas knifis?

PRASĪBA NORAI DĪTA. FANTASTISKI!

Lai gan Augstākā tiesa atstāj spēkā apgabaltiesas spriedumu, motivācijas daļā plaši apraksta, ka apelācijas tiesas apsvērumi tomēr bijuši ļūdaini. Mūsdienās normatīvie akti vairs neparedz juridisku personu autortiesības, kas pēc LPSR Civilt kodeksa pienācās *Rīgas Kinostudijai*, tāpēc tādas nemaz

Kadrs no Gunāra Cilinska un Vara Braslas filmas *Ezera sonāte* (1976)

neeksistē. Tāpēc Augstākā tiesa secina: «Juridiskās personas autortiesības uz strīdus filmām vēlākais pēc 1993. gada 15. maija nevarēja piederēt ne prasītājam Latvijas valstij, ne arī atbildētājam a/s *Rīgas Kinostudija*.» Savukārt autoru tiesības garantē likums, tāpēc tās nav atkārtoti jāapstiprina ar tiesas spriedumu. Tātad saskaņā ar spēkā esošajiem Latvijas likumiem autori var būt tikai fiziskas personas, savukārt viņi var savu darbu mantiskās tiesības tālāk nodot citām personām, arī juridiskajām. Tas nozīmē, ka filmu izplatīšanas tiesības kinostudija no autoriem varētu iegūt, slēdzot ar viņiem līgumus.

Autori apsveic cits citu – filmas tagad pieder viņiem! Jau februāra vidū LKS grāsās rikot kopsapulci, lai lemtu, kā administrēt apstiprinātās tiesības. «Tikām slaukti kā kaimiņu kazas,» emocionāls ir režisors Varis Brasla, *Ezera sonātes* un citu filmu autors. «Padomju laikos klausies tikai, kur rāda manu filmu. Šī mistika turpinājās arī brīvvalsts laikā.»

Gandarīta ir arī ministrija. Autortiesību nodaļas vadītāja Inese Pētersone stāsta, ka valsts mērķis nebija iegūt autortiesības, lai pelnītu naudu. Prasība iesniegta, lai nodrošinātu, ka kultūras mantojums paliek Latvijā un valsts var turpināt filmu digitalizēšanu.

Tikmēr uzņēmums nepiekāpjas: «Nekas nav mainījies – autortiesības kā piederēja, tā arī pieder *Rīgas Kinostudijai*.» Armands Liberts skaidro, ka Augstākā tiesa ir atstājusi spēkā apgabaltiesas spriedumu,

kurā ministrijas un autoru prasība ir noraidīta. Motivācijas daļu, kurā tiesa ir izskaidrojusi, ka autortiesības tomēr nepienākas ne ministrijai, ne kinostudijai, Liberts neatzīst par saistošu. Par valsts reakciju viņš ironizē: «Pirms deviņiem gadiem valsts cēla prasību – tērēja naudu un laiku. Prasība ir noraidīta. Valsts ir ļoti apmierināta. Fantastiski!»

Liberts atgādina, ka jau konflikta vidū, 2014. gadā, filmu autori, ministrija un kinostudija sēdušies pie pārrunu galda. Sākuši sarunas par fonda dibināšanu, kas nodarbotos ar filmu digitalizēšanu, izplatīšanu, bet ienākumus sadalītu pēc nolikuma. Kinostudija atbalstījusi ideju filmas bez maksas publicēt Latvijas Nacionālās bibliotēkas serveros, ļaut bez maksas izrādīt izglītības un kultūras vajadzībām. Tomēr sarunas apstājās. Ministrija apstiprina – mierizlīgums pārrunāts, bet valstij nav bijusi pieņemama kinostudijas «sarkanā līnija» par filmu izplatīšanas tiesībām ārzemēs, ko tā gribēja paturēt sev.

GRUZDOŠAIS KONFLIKTS

Tagad pēc Augstākās tiesas sprieduma kinostudija paziņojusi, ka neko neplāno mainīt savā darbībā un turpinās filmas izplatīt arī ārpus Latvijas robežām kā līdz šim. Tiesa kinostudijai šādu darbību neaizliedz, lai gan pamato tās nelikumību.

AT spriedums izskaidro likumisko situāciju, bet pēc būtības neko neatrisina, lietu vērtē *Sorainen* jurists Andris Tauriņš, jo

tiesa nav pasludinājusi spriedumu, kas būtu saistošs *Rīgas Kinostudijai*. Ja kinostudija turpinās izplatīt filmas, kuru autortiesības saskaņā ar tiesas skaidrojumu var piederēt tikai pašiem autoriem, jurists paredz jaunu tiesāšanos, kurā autori varētu vērsties pret izplatītāju un izmantot Augstākās tiesas sprieduma motivācijas daļu kā savu argumentu.

Kāpēc tad Augstākā tiesa neierobežoja kinostudijas darbības? «Lietas iznākums nevarēja būt cits, jo nevarēja apmierināt valsts prasību par tiesībām, kuras neeksistē,» skaidro Augstākās tiesas Civillietu departamenta zinātniski analītiskais padomnieks Rihards Gulbis. Savukārt autori, kuru kompensācijas prasību pret kinostudiju tiesa varētu apmierināt un uzņēmumu sodīt par nelikumīgu darbību, nebija pārsūdzējuši nelabvēlīgo apgabaltiesas spriedumu. Tiesa nevar apmierināt prasību, kura nav iesniegta. LKS tagad atzīst, ka nepārsūdzēt apgabaltiesas lēmumu bijusi kļūda. Tā var sagādāt problēmas nākotnē, ja autori gribētu vērsties tiesā pret a/s *Rīgas Kinostudija*, jo vienreiz viņu prasība skaitās jau noraidīta.

Savukārt attiecībā uz *Rīgas Kinostudiju* «tiesa nevis atņēma tiesības, bet izskaidroja, ka tās neeksistē uz likuma pamata», tiesas pārstāvis Gulbis komentē, kāpēc uzņēmums pēc sprieduma nejutās zaudējis. «Ievērot vai neievērot likumu – tā ir personas izvēle,» Gulbis saka par kinostudijas plāniem turpināt līdzšinējo praksi. ●

FOTO – ALEKSANDRS VEISBĀRDIS, LKA RĪGAS KINO MUZEJA KRĀJUMS